

Застосування зазначених вище аксіоматичних засад упровадження єдиної методологічної платформи досліджень проблем стійкості сучасних підприємств дозволяє створити уніфіковане і стандартизоване понятійно-термінологічне середовище і єдину методологічну базу проведення наукових досліджень і розв'язання практичних задач забезпечення ризикозахищеності підприємств. Логічним продовженням і практичною реалізацією зазначеного підходу є вирішення таких завдань:

- створення і застосування логіко-понятійної моделі предметної області «управління ризикозахищеністю підприємства»;
- кластеризація задач управління ризикозахищеністю;
- розробка та впровадження уніфікованої системи виявлення та ідентифікації ризиків підприємств;

- розробка системи критеріїв, показників та індикаторів ризикозахищеності підприємств;

- розробка методів і способів формування системної моделі ризиків підприємств.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бараненко С. П. Стратегическая устойчивость предприятия / С. П. Бараненко, В. В. Шеметов. – М. : ЗАО Центрополиграф, 2004. – 493 с.
2. Донець Л. І. Економічна безпека підприємства : навч. посіб. / Л. І. Донець, Н. В. Ващенко. – К. : Центр навч. л-ри, 2008. – 240 с.
3. Недосекин А. О. Риски бизнеса: идентификация, анализ, управление : монография / А. О. Недосекин, З. И. Абдулаева. – С.Пб. : 2010. – 126 с.
4. Старостіна А. О. Ризик-менеджмент: теорія та практика : навч. посіб. / А. О. Старостіна, [б. в.], В. А. Кравченко. – К. : ІВЦ «Видавництво Політехніки, 2004. – 200 с.

УДК (005.52:005.334):656.7

МЕТОДИЧНИЙ ПІДХІД ДО УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ ДІЯЛЬНОСТІ АВІАПІДПРИЄМСТВ

І. М. Мягких, кандидат економічних наук

Фінансова діяльність – це система використання різних форм і методів для фінансового забезпечення функціонування підприємств і досягнення ними поставлених цілей, тобто це та практична фінансова робота, що забезпечує життєдіяльність підприємства, поліпшення її результатів [8].

Фінансову діяльність підприємства спрямовано на виконання таких основних завдань: фінансове забезпечення поточної виробничо-господарської діяльності; пошук резервів збільшення доходів, прибутку, підвищення рентабельності та платоспроможності; виконання фінансових зобов'язань перед суб'єктами господарювання, бюджетом, банками; мобілізація фінансових ресурсів в обсязі, необхідному для фінансування вироб-

ничого й соціального розвитку, збільшення власного капіталу; контроль за ефективними, цільовим розподілом та використанням фінансових ресурсів [8].

Підприємницька діяльність авіапідприємств у ринкових умовах здійснюється в ситуації постійного ризику фінансової діяльності, що прискорює процес прийняття та реалізації ними фінансових рішень. Тому фінансовий ризик необхідно передбачати, ідентифікувати, класифікувати та навіть прогнозувати, а також оцінювати та розробляти заходи щодо його зниження.

Існуюча теорія ризику потребує наявності відповідної інформації, оскільки за її відсутності неможливо провести оцінку всіх можливих ризиків і загроз діяльності підприємства.

На сьогодні в Україні ринок інформаційних послуг, з одного боку, занадто розвинений, а з іншого – недостатній (особливо це стосується авіаційної галузі), тому відсутність необхідного обсягу інформації про використання низки існуючих методів і способів управління ризиками, є негативним, оскільки жоден із них не може бути використаний як універсальний. Цим обумовлена потреба у застосуванні комбінованого підходу, який би поєднував декілька методів, способів або окремих їх елементів.

Цілісної теорії управління ризиком у вітчизняній науці немає, оскільки кожна теорія ґрунтується на концепції, яка є узагальненням практики, а практики вільного підприємництва в Україні поки що недостатньо. Останнім часом в економічній літературі почали з'являтися розробки у цьому напрямі, зокрема, це праці вчених-економістів В. В. Віталінського [2], В. М. Гранатурова [3], А. М. Дуброва [5], С. М. Ілляшенко [6], А. М. Поддєрьогіна [8], І. Д. Сердюкової [9] та ін. Але в працях цих науковців, на думку автора, досить поверхово розглянуті існуючі методи та способи управління ризиками і відсутні пропозиції щодо конкретних практичних рекомендацій (прикладних розробок для підприємств), тобто які із запропонованих методів і способів краще застосувати при оцінці того чи іншого проекту суб'єктом господарювання.

Метою статті є дослідження та спроба класифікації ризиків, методів, способів управління ними та розробка заходів щодо поліпшення управління ризиками авіапідприємств в сучасних умовах господарювання.

Авіація як галузь – це всі види підприємств, організацій і установ, діяльність яких спрямована на створення умов та використання повітряного простору людиною за допомогою повітряних суден.

З розвитком ринкових відносин економічні процеси, які протікають на вітчизняному ринку все більше опиняються під впливом різних контрольованих і неконтрольованих факторів. У діяльності авіапідприємств постійно виникають ті чи інші різновиди ризиків із властивими тільки їм ознаками та наслідками. Це пов'язано з тим, що специфіка бізнесу будь-якого авіапідприємства полягає в тому, що

його діяльність пов'язана з ризиками, що мають катастрофічний характер, часто непорівнянними з тими, які виникають у промислових компаніях інших галузей, тому управління ризиками є важливим і необхідним.

Ризик як економічна категорія виник із появою товарно-грошових відносин і відображає подію, яка може або відбутися, або ні. До того ж, для події, що відбулася, можливі варіанти економічного результату, а саме: позитивний (вигода, прибуток); нульовий (результат не змінився); негативний (збиток, втрата). Дуже важливо в даному випадку своєчасно ідентифікувати ризик і, оперативно оцінивши можливість негативних наслідків, вжити заходи щодо управлінських дій для його попередження і мінімізації.

Види ризиків різноманітні, наприклад, до них можна віднести: ризики зниження фінансової стійкості, неплатоспроможності, інвестиційний ризик, процентний ризик, валютний ризик, депозитний ризик, кредитний ризик, податковий ризик, ризик несвоечасного здійснення розрахунково-касових операцій, ризик подробиць фінансової звітності, ризик втрати окремих видів активів, емісійний ризик та інші.

Залежно від джерел виникнення ризики поділяють на незалежні від фінансової діяльності та залежні від фінансової діяльності підприємства. Таке групування ризиків дає можливість виділити два основних їх види:

- ринковий ризик виникає при зміні окремих стадій економічного розвитку країни, зміні кон'юнктури фінансового ринку й у ряді інших аналогічних випадків, на які авіапідприємство в процесі своєї діяльності вплинути не може. До цієї групи ризиків можуть бути віднесені: інфляційний, процентний, валютний, податковий і частково інвестиційний ризики;

- специфічний ризик властивий окремим напрямкам фінансової діяльності та характеру фінансових операцій конкретного авіапідприємства.

Метою управління фінансовими ризиками є мінімізація пов'язаних із ними втрат. Для цього на підприємстві розробляється спеціальна політика управління фінансовими ризиками.

Вона полягає у виявленні та попередженні фінансових ризиків і в розробці заходів щодо мінімізації пов'язаних із ними фінансових втрат.

Для оцінки ймовірності виникнення окремих видів ризиків використовують методи: економіко-статистичні; розрахунково-аналітичні; аналогові; експертні. Вибір конкретних методів оцінки визначається наявністю інформації та ступенем кваліфікації фахівців.

Економіко-статистичні методи застосовуються у тих випадках, коли в ході проведення кількісного аналізу авіапідприємство володіє значним обсягом аналітично-статистичної інформації. Сутність цього методу оцінки ступеня ризику ґрунтується на теорії ймовірності розподілу випадкових величин. Це положення означає, що, маючи достатньо інформації про реалізацію певних видів ризику в попередніх періодах для конкретних видів діяльності, будь-який суб'єкт здатний оцінити ймовірність реалізації їх в майбутньому. Дана ймовірність і буде ступенем ризику.

Метод експертних оцінок має найбільш суб'єктивний характер порівняно з іншими методами. Група експертів, яка займається аналізом ризику, виголошує власні суб'єктивні судження як про попередню ситуацію, так і про перспективи розвитку. Цей метод застосовується при недостатній кількості інформації або при визначенні ступеня ризику такого напрямку підприємницької діяльності авіапідприємств, який не має аналогів, що також не дає можливості аналізувати попередні показники.

Суть методу використання аналогій полягає в тому, що при аналізі ступеня ризику певного напрямку підприємницької діяльності доцільно використовувати дані про розвиток таких самих аналогічних напрямів у минулому. Аналіз попередніх факторів ризику здійснюється на основі інформації, одержаної з різних джерел, таких як опубліковані звіти авіапідприємств про свою попередню діяльність, інформації розповсюдженої державними організаціями, даних страхових компаній тощо. Одержані таким чином дані обробляються з метою виявлення залежностей між плановими результатами діяльності підприємств з урахуванням потенційних ризиків.

Перевагою аналітичного методу є те, що він поєднує в собі як можливості пофакторного аналізу параметрів, які впливають на ризик, так і виявлення можливих способів зниження його ступеня, здійснюючи вплив на них.

У системі заходів щодо управління фінансовими ризиками основна роль належить їхній профілактиці та внутрішньому страхуванню.

У групі заходів щодо профілактики фінансових ризиків виділяють напрями профілактики ризиків: запобігання; мінімізація; диверсифікація; лімітування. Усі ці заходи направлені на забезпечення зниження ймовірності виникнення ризиків.

Запобігання. Цей напрям нейтралізації фінансових ризиків є найбільш радикальним. Його сутність у розробці таких заходів внутрішнього характеру, які повністю виключають конкретний вид фінансового ризику. До основних таких заходів відносяться: відмова від здійснення фінансових операцій, рівень ризику яких дуже високий; відмова від використання позичкового капіталу у великих обсягах; відмова від використання оборотних активів у низьколіквідних підприємствах; відмова від використання тимчасово вільних грошових коштів у короткострокових фінансових вкладеннях.

Лімітування застосовується до тих видів фінансової діяльності та фінансових операцій, що можуть постійно виходити за межі рівня допустимого ризику та реалізується шляхом встановлення на підприємстві відповідних внутрішніх фінансових нормативів у процесі розробки політики здійснення різних аспектів фінансової діяльності. Система фінансових нормативів, які забезпечують лімітування ризиків, включає граничний розмір позичкових засобів, які використовують у господарській діяльності; мінімальний розмір активів у високоліквідній формі; максимальний розмір комерційного або споживчого кредиту, який надається одному покупцю максимальний період відволікання засобів у дебіторську заборгованість.

Диверсифікація – (лат. *Diversus* – різний і лат. *Facere* – робити) процес розвитку діяльності підприємства, пов'язаний із збільшенням діапазону видів і проникненням у нові

сфери діяльності, освоєнням нових виробництв, розширенням асортименту товару, що включає не тільки диверсифікацію товарних груп, але й розповсюдження підприємницької діяльності на нові та не пов'язані з основними видами діяльності фірми [1].

Отже, це процес розподілу коштів, що інвестуються, між різними об'єктами вкладення, які безпосередньо не пов'язані між собою. Якщо внаслідок непередбачених подій один вид діяльності буде збитковим, то другий усе-таки принесе прибуток. Підприємство це врятує від банкрутства і дасть змогу і далі функціонувати.

За напрямом проходження розрізняють виробничу та фінансову диверсифікацію.

На практиці диверсифікація може не лише зменшити, а й збільшити ризик. Збільшення ризику відбувається у разі, якщо підприємець вкладає кошти у сферу діяльності, в якій його знання і управлінські здібності обмежені.

Хеджування являє собою систему заходів, які дають змогу уникнути або обмежити ризики фінансових операцій через несприятливі зміни курсу валют, цін на товари чи послуги, відсоткових ставок і таке інше в майбутньому. До таких заходів належать валютні застереження, форвардні операції, опціони тощо.

Існує два класи операцій хеджування: хеджування на підвищення та на зниження.

Хеджування на підвищення застосовується в тому разі, якщо треба застрахуватися від імовірних підвищень цін на деякі активи у майбутньому. Воно дає можливість встановити купівельну ціну набагато раніше, ніж буде придбано товар. Хеджування на зниження або хеджування продажу – це біржова операція, пов'язана з продажем термінового контракту на який-небудь актив, страхування від майбутнього спаду цін на нього.

Однак система профілактики не може нейтралізувати всі пов'язані з ризиками негативні наслідки. Це можна здійснювати за рахунок внутрішнього страхування в рамках самого підприємства у таких напрямках: забезпечення компенсації можливих фінансових втрат шляхом формування додаткового доходу по ризикових операціях зверху того рівня, що можуть принести безкризові операції; забезпечення

компенсації можливих фінансових втрат за рахунок системи штрафних санкцій; забезпечення подолання негативних фінансових наслідків за рахунок резервування частини фінансових ресурсів по тих операціях, по яких відшкодування негативних наслідків не може бути покладене на контрагентів.

Важливу роль відіграють зовнішнє та добровільне страхування.

Управління ризиком – це процес реагування на події та зміни ризиків у процесі здійснення підприємницької діяльності авіа-підприємствами. Найбільш розповсюдженою характеристикою ризику у підприємстві є:

- загроза або небезпека виникнення невдач у процесі здійснення підприємницької діяльності;
- небезпека виникнення несприятливих наслідків, змін зовнішнього середовища, які можуть викликати втрати ресурсів, збитки, а також небезпеку, від якої слід застрахуватися.

При виборі конкретного господарського рішення суб'єкт підприємництва в певній мірі ризикує.

Економічний ризик – непередбачена суб'єктом господарської діяльності небезпека, яка спричиняє можливість втрат, загрожує реалізації поставленої мети і зумовлена перш за все випадковим характером прийнятих ним рішень. Економічний ризик – це ймовірне зменшення вартості, тобто величина, що має грошове вираження.

Оскільки законодавством України діяльність суб'єктів господарювання розглядається як господарська та підприємницька, то і ризики класифікуються як господарські та підприємницькі.

Підприємницький ризик – загроза виникнення непередбачених планами та прогнозами матеріальних і фінансових втрат і збитків або недоотримання очікуваних доходів у ході здійснення підприємницької діяльності.

Беручи до уваги певну імовірність виникнення небажаних ситуацій, необхідно організувати підприємницьку діяльність таким чином, щоб зменшити ризик і пов'язані з ним втрати в майбутньому. Необхідно провести також глибокий аналіз, який полягає в тому, що, крім прогнозованих фінансових результатів,

розрахованих для базового варіанта, виконуються розрахунок ще для можливих екстремальних випадків:

- розрахунок за найгіршим сценарієм – зовнішні фактори максимально заважатимуть реалізації підприємницької ідеї;
- розрахунок за найкращим сценарієм – зовнішні фактори максимально сприятимуть здійсненню підприємницької ідеї.

У разі найгіршого сценарію реалізації ідеї повинна бути забезпечена прибутковість, яка гарантує виконання зобов'язань перед кредиторами або партнерами.

Витрати, пов'язані з ризиком, можуть бути матеріальними, фінансовими, трудовими, втратами часу.

Залежно від причин виникнення, ризики поділяють на зовнішні, внутрішні та інші. Розподіл ризику на авіапідприємствах здійснюється в процесі планування підприємницької діяльності. Для кількісного розподілу ризику можна використовувати модель, засновану на «дереві рішень». При цьому кожен із партнерів виконує запланований обсяг робіт і несе відповідну долю ризику у разі його невиконання. Але найбільш ризикує інвестор. Тому потрібно знати, що труднощі в пошуку інвестора, як правило, збільшуються зі збільшенням ступеня ризику, що покладається на інвестора.

При плануванні фінансування підприємницької діяльності обов'язково слід враховувати такі ризики: ризик нежиттєздатності підприємницької ідеї, податковий ризик, ризик несплати заборгованості контрагентами, ризик незавершення реалізації підприємницької ідеї. Частково захистити реалізацію підприємницької ідеї від таких ризиків можна за рахунок отримання відповідних гарантій, які зазначаються у договорах і контрактах.

Управління ризиком здійснюється на всіх стадіях здійснення підприємницької діяльності авіапідприємствами за допомогою моніторингу, контролю та необхідних коригувальних дій.

У стратегії ризик-менеджменту застосовуються такі правила:

- 1) максимальність виграшу;
- 2) оптимальна імовірність результату;
- 3) оптимальне коливання результату;
- 4) оптимальне сполучення виграшу і величини ризику.

Власник повинен оцінити очікувані величини виграшу і ризику і прийняти рішення про вкладення капіталу в той захід, що дозволяє одержати очікуваний виграш і одночасно уникнути великого ризику. Інформацію про залежність між стратегією підприємства з управління ризиками та пріоритетними процедурами управління ними подано у табл. [2]:

Таблиця

Залежність між стратегією підприємства з управління ризиками і пріоритетними процедурами управління ними

Варіант стратегії	Пріоритетні процедури	Примітки
Обережна	Відмовлення від ризиків (чи передача ризиків)	Граничні значення втрат, що відповідають процедурі відмовлення від ризиків, установлюються досить твердими (невисокими). На цьому етапі при даній стратегії підприємства по управлінню ризиками застосування всіх процедур управління ризиками рівнозначно
Зважена	Прийняття ризиків (або передача ризиків або відмовлення від ризиків)	Застосування кожного з цих методів не дуже тверді, але і не дуже вільні. Вони встановлюються з урахуванням інших додаткових факторів, наприклад факторів реальних можливостей підприємства протягом певного періоду часу
Ризикована	Прийняття ризику на себе чи передача ризиків	Граничні значення збитку, що відповідають процедурам прийняття ризиків на себе і передачі ризиків, установлюються досить вільними

Ризик-менеджмент дуже динамічний, а ефективність його функцій значною мірою залежить від швидкості реакції на зміну умов ринку, від економічної ситуації і фінансово-

го стану об'єкта управління. Тому ризик-менеджмент повинен базуватися на знанні стандартних прийомів управління ризиком, умінні швидко і правильно оцінювати конкретну економічну ситуацію, на здатності швидко знайти гарний, якщо не єдиний, вихід із цієї ситуації.

Управління ризиками на авіапідприємствах можна реалізувати за допомогою системи, що забезпечує здійснення процесу управління ризиками.

Першим етапом є аналіз зовнішнього середовища авіапідприємства та аналіз зовнішніх факторів ризиків. На наступному етапі необхідно оцінити ризики, це допоможе виявити ризики, які притаманні авіапідприємству. Ідентифікація та оцінка ризиків на авіапідприємстві можна здійснювати на основі даних бухгалтерської звітності, статистики, інформації, отриманої із консультацій зі спеціалістами як зовнішніми, так і самого авіапідприємства. При комплексному оцінюванні ризиків на авіапідприємстві пропонується використовувати якісний і кількісний аналізи, які повинні взаємодоповнювати один одного. При оцінці ризиків їх необхідно поділяти на ті, які несуттєво впливають та ті, які мають найбільший вплив.

На етапі вибору методів управління ризиками для авіапідприємства необхідно здійснити розробку програми управління щодо обрання оптимального методу управління для кожного окремого виду ризику. При цьому необхідно враховувати, що ризики перебувають у тісному взаємозв'язку, тому вплив на один із ризиків може стати чинником збільшення інших ризиків.

На останньому етапі необхідно проводити моніторинг і контроль результатів, що веде до вдосконалення процесу управління ризиками.

Отже, можна сказати, що управління ризиками для авіаційних підприємств є достатньо складним процесом за змістом рішень, що приймаються та реалізуються.

Перехід до ринкової економіки викликав появу нового поняття – «банкрутство підприємства» (на сьогодні почалася процедура банкрутства авіапідприємств: авіакомпанії «АероСвіт», авіакомпанії «Донбасаеро», визнано

банкрутом авіакомпанію «Національні авіалінії України» (НАУ), тощо), з цим пов'язана і система методів попередньої діагностики його захисту від банкрутства. З метою поновлення платоспроможності відновлення фінансової стійкості авіапідприємств необхідно розробити спеціальну політику, антикризового фінансового управління.

Фінансова стабілізація в умовах кризової ситуації послідовно здійснюється за такими етапами: усунення неплатоспроможності, відновлення фінансової стійкості, зміна фінансової стратегії з метою прискорення економічного росту.

Кожному етапу фінансової стабілізації авіапідприємства відповідають певні механізми, які поділяють на оперативні, тактичні, стратегічні.

Якщо використання внутрішніх механізмів фінансової стабілізації не дасть бажаних результатів, або стан підприємства з певних причин буде і далі погіршуватись, здійснюється процедура санації.

Таким чином, перш за все потрібно зазначити, що існує великий інтерес до ризику не тільки науковців, а й суб'єктів господарської діяльності. Проте відсутнє універсальне поняття ризику, яке могло б змінюватися залежно від природи явища, що досліджується, та було б прийнятне для будь-яких процесів і систем, у тому числі і фінансових.

При управлінні ризиком велику роль відіграє його кількісна оцінка. А отже, для обрання конкретного способу обмеження ризику підприємцю необхідно знати, яких втрат може зазнати у разі невдачі. З цією метою потрібно комплексно використовувати якісний і кількісний аналізи ризику. Для оцінки ступеня ризику за вищенаведеними методами потрібен час на отримання інформації.

Упровадження запропонованих заходів щодо зниження ризику – дозволить покращити платоспроможність і підвищити фінансову стійкість авіапідприємства, їхню результативну діяльність, зробити більш ефективним управління фінансовими ресурсами на авіапідприємстві.

ЛІТЕРАТУРА

1. Азрилиян А. Н. Большой экономический словарь / Азрилиян А. Н. – М. : Фонд «Правовая культура», 1994. – 459 с.
2. Вітаїнський В. В. Ризикологія в економіці та підприємстві : монографія / В. В. Вітлінський, Г. І. Великоіваненко. – К. : КНЕУ, 2004. – 480 с.
3. Гранатуров В. М. Аналіз підприємницьких ризиків: проблеми визначення, класифікації та кількісної оцінки : монографія / В. М. Гранатуров, І. Б. Литовченко. С. К. Харічков ; за наук. ред. В. М. Гранатурова. – Одеса : ІПРЕ-ЕД, 2003. – 175 с.
4. Обґрунтування господарських рішень та оцінювання ризиків : навч. посіб. / Л. І. Донець, О. В. Шепеленко, С. М. Баранцева, О. В. Сергеева., О. Ф. Веремейчик ; за заг. ред. Донець Л. І. – К. : Центр учбової л-ри, 2012. – 472 с.
5. Дубров А. М. Моделирование рисков в экономике и бизнесе / А. М. Дубров. – М. : Финансы и статистика, 1999. – 224 с.
6. Ілляшенко С. М. Економічний ризик : навч. посіб. / С. М. Ілляшенко. – 2-ге вид., допов. і перероб. – К. : Центр навч. л-ри, 2004. – 220 с. – (Проблеми аналізу).
7. Машина Н. І. Економічний ризик і методи його вимірювання / Н. І. Машина. – К. : Центр навч. л-ри, 2003. – 188 с.
8. Поддєрьогін А. М. Фінанси підприємств : підручник / А. М. Поддєрьогін, М. Д. Білик, Л. Д. Буряк [та ін.]. – 5-те вид., перероб. і допов. – К. : КНЕУ, 2005. – 546 с.
9. Сердюкова І. Д. Методи аналізу фінансових ризиків / І. Д. Сердюкова // Бухгалтерський учет. – 1996. – № 6. – С. 54–57.
10. Шапкин А. С. Экономические и финансовые риски. Оценка, управление, портфель инвестиций / А. С. Шапкин. – [2-е изд.]. – М. : ИТК «Дашков и Ко», 2003. – 544 с.

УДК 334.735:005.4

АНАЛІЗ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ СПОЖИВЧОЇ КООПЕРАЦІЇ НА ЗАСАДАХ ПРОЦЕСНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

С. В. Філіна

Одним зі стратегічно важливих напрямів зміцнення національної економіки України є розвиток такої галузі як споживча кооперація.

Економічні перетворення, які здійснюються в Україні, висунули перед споживчою кооперацією завдання вибору належних напрямів соціально-економічного розвитку, трансформації системи в національну економіку, відродження демократичних основ діяльності кооперативних організацій і підприємств.

Аналіз попередніх досліджень свідчить, що інститут кооперації дозволяє концентрувати індивідуальні інтереси людей, об'єднаних спільним менталітетом, які представляють їх груповий інтерес. Це створює організаціям споживчої кооперації окремі конкурентні переваги за рахунок залучення пайовиків – ло-

яльних споживачів товарів і послуг. З огляду на це, тема статті є актуальною і своєчасною.

Серед основних досліджень можна виділити результати наукових досліджень таких українських учених, як С. Бабенко, О. Виноградова, В. Власенко, Н. Євстафієва, Н. Макухіна, Б. Мізюк, Л. Рибалко, Ю. Ночовна, С. Семів, В. Сторожук, Л. Фролова, які розкривають способи розв'язання проблем розвитку торговельних підприємств споживчої кооперації на основі застосування різних наукових підходів менеджменту.

Метою написання статті є аналіз тенденцій загального розвитку системи споживчої кооперації, проведення функціонального аналізу розвитку системи споживчої кооперації, аналіз базових функцій процесного менеджменту